

ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦИИ И ХАРАКТЕРИСТИКИ В РАЗВИТИЕТО НА СЪВРЕМЕНОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ В БЪЛГАРИЯ

Елена Й. Шопова

СА „Д. А. Ценов“ – Свищов
Свищов, България
e.yordanova@uni-svishtov.bg

РЕЗЮМЕ — Основните проблеми и тенденции в съвременното земеделие, които открояваме в настоящата статия, са: ниска производителност и конкурентоспособност; застаряващо земеделско население; липса на инвестиции в селското стопанство; зависимост от традиционните култури; необходимост от стимулиране на малкия и семеен агробизнес; екологични предизвикателства; необходимост от обучение. Всички те ясно потвърждават необходимостта от приемането на концепция за постигане на устойчивост чрез прилагане на екологосъобразни практики и провеждане на подходящи обучения, приемане и прилагане на адекватни и щадящи околната среда решения за постигане на устойчив управленски процес в съвременното земеделие.

Ключови думи: земеделие, земеделски стопанства, управление

PROBLEMS, TRENDS AND CHARACTERISTICS IN THE DEVELOPMENT OF MODERN AGRICULTURE IN BULGARIA

Elena J. Shopova

D.A. Tsenov Academy of Economics
Svishtov, Bulgaria

e.yordanova@uni-svishtov.bg

ABSTRACT — The main problems and trends in modern agriculture that we highlight in this article are: low productivity and competitiveness; an aging farming population; lack of investment in agriculture; dependence on traditional cultures; need to stimulate small and family agribusiness; environmental challenges; need for training. All of them clearly confirm the need to adopt a concept of achieving sustainability by implementing environmentally friendly practices and conducting appropriate trainings, adopting and implementing adequate and environmentally friendly solutions to achieve a sustainable management process in modern agriculture.

Keywords: agriculture, farms, management

---

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Балансирането на икономическата рентабилност и екологичната устойчивост в селското стопанство не винаги е лесно и изисква дългосрочна перспектива и инвестиции в устойчиви практики. Това също така изисква системна промяна в начина, по който се практикува, подкрепя и оценява съвременното земеделие, което може да бъде предизвикателство поради различни икономически, политически и социални фактори. Въпреки това, с нарастващото осъзнаване на въздействието на неустойчивото селско стопанство върху околната среда и човешкото здраве, има нарастващо търсене на устойчиви земеделски продукти, които могат да предоставят възможности на земеделските производители да преминават към по-устойчиви практики.

2. ОСНОВНИ ПРОБЛЕМИ В РАЗВИТИЕТО НА СЪВРЕМЕННОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ В БЪЛГАРИЯ

В България съвременното земеделие е изправено пред редица предизвикателства и тенденции, които оказват влияние върху неговото развитие. Някои от *основните проблеми* в българското земеделие включват:

1. *Ниска производителност и конкурентоспособност* - българското земеделие се характеризира с ниска производителност и конкурентоспособност в сравнение с други европейски страни, поради липсата на инвестиции в технологии, инфраструктура и обучение.
2. *Застаряващо земеделско население* - средната възраст на фермерите в България се увеличава, което води до недостиг на млади хора, които навлизат в селскостопанския сектор. Това създава недостиг на работна сила и засяга устойчивостта на сектора.
3. *Липса на инвестиции в селското стопанство* - в България има липса на инвестиции в селското стопанство, което води до недостиг на средства за модернизация.
4. *Сравнително ниска иновационна активност* - потребност от развитие на иновационния потенциал в българските агрофирми като основен фактор за подобряване на тяхната конкурентоспособност.
5. *Зависимост от традиционните култури* - земеделието все още е силно зависимо от традиционните култури като пшеница, царевица и слънчоглед, с ограничена диверсификация към култури с висока стойност и необходимост от биологично земеделие.
6. *Необходимост от стимулиране на малкия и семеен агробизнес* – защото малките земеделски стопанства са стабилизиращ фактор за икономиката на селските райони и имат значителен принос за компенсиране процесите на намаляване и застаряване на населението, ниската заетост и недостатъчното предлагане на работни места.
7. *Екологични предизвикателства* - българското земеделие е изправено пред редица екологични предизвикателства, включително деградация на почвата, замърсяване на водите и загуба на биоразнообразие.

8. *Необходимост от обучение* – предизвикателствата пред аграрния сектор изискват подготвени земеделски производители, чиито знания и мениджърски умения са предпоставка за развитието на сектора.
9. *Интеграция в ЕС* - България е изправена пред редица предизвикателства, свързани със спазването на разпоредбите и стандартите на ЕС, както и с конкуренцията от други страни от ЕС.

3. ТЕНДЕНЦИИ И ХАРАКТЕРИСТИКИ В РАЗВИТИЕТО НА СЪВРЕМЕННОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ В БЪЛГАРИЯ

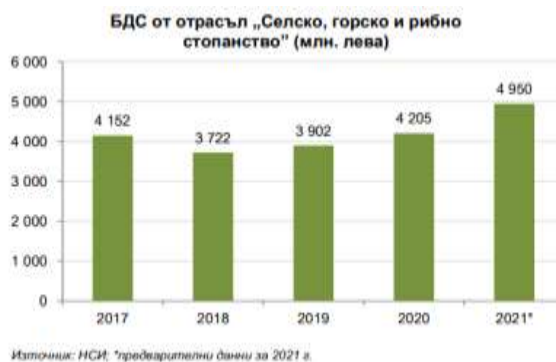
Въпреки проблемите и предизвикателствата, земеделието е сред най-важните отрасли на българската икономика, с традиции и определящо значение за осигуряване на *суровини* за населението в страната и *доходи* за голяма част от хората в селските райони.

Водещи сектори:

- *в растениевъдството* - производство на зърнени и маслодайни култури, плодове и зеленчуци;
- *в животновъдството* - производство на мляко, свинско, птиче, говеждо и агнешко месо и яйца.

По данни на НСИ и Агростатистика най-общите актуални данни за земеделието в България са следните (МЗм, <https://www.mzh.government.bg/>, 2023):

- **обща площ със селскостопанско предназначение:** 5,2 млн. ха, 47% от територията на страната;
- над 96% е използвана земеделска площ, под 4% - необработвана земя;

Фигура 1. Дял на аграрния отрасъл в икономиката

Източник: МЗм, Агростатистика

- дял на аграрния отрасъл в икономиката - около 4%. Според данни, през 2021 г. **брутната добавена стойност** (БДС), създадена в аграрния отрасъл, възлиза на 4 950 млн. лева, като формира 4,3% от общата БДС за икономиката на страната. Важен момент е фактът, че тя бележи ръст от 6,1% спрямо предходната година;

- **инвестициите** в аграрния отрасъл са над 1 млрд. лева годишно, насочени най-вече към: модернизация на стопанствата, постигане на стандарти за безопасност на храни и фуражи; опазване на околната среда; хуманно отношение към животните; обновяване на оборудването, въвеждане на нови технологии и т. н.
- **брой заети лица** в аграрния отрасъл през 2021 г. - 193,6 хиляди по данни на НСИ, 6,3% от общия брой заети лица в страната;
- **производителност на труда** в земеделието - по данни на Евростат +32,9% през 2021 г. спрямо 2020 г., като България е водеща по този показател в рамките на ЕС-27;
- **производство на зърнени и маслодайни култури:** неколнократно повече от вътрешното потребление, което позволява ежегодно да се реализира голям износ.

Източник: Изчисления на МЗм, въз основа на данни на „Агростатистика“ и НСИ; * включва и корншиони

Фигура 2. и фигура 3. Производство на плодове и зеленчуци

Източник: МЗм, Агростатистика

- **производство на плодове и зеленчуци** - увеличение през 2021 г.;

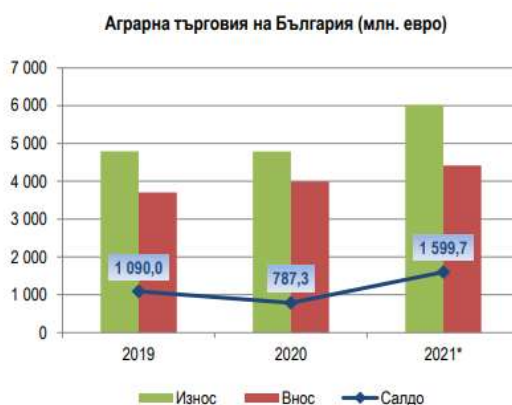

Фигура 4. Производство на плодове и зеленчуци /Източник: МЗм, Агростатистика/

- **производство на основни животински продукти** - ръст на добива на месо през 2021 г.;

Производството на растениевъдна и животновъдна продукция има определяща значимост за националната икономика.

- **обща стойност на аграрния износ** през 2021 г. - 6 млрд. евро

Фигура 5. Аграрна търговия

Източник: МЗм, Агростатистика

Водещите групи продукти в структурата на аграрния експорт през 2021 г. са житните и маслодайните растения, мазнини от растителен или животински произход, хранителни продукти, приготвени на базата на житни растения, какаови продукти, безалкохолни напитки и др.

Развитието на съвременното земеделие и неговият преход към устойчивост представлява един непрекъснат процес, според Николова, М., който изисква поредица от малки, практични и реалистични стъпки от страна на земеделските производители. Така икономиката и личните цели оказват влияние върху темпото и степента на осъществяване на прехода от участниците. Всяко малко решение може да има значение и да допринесе за допълнителния напредък на цялата система за устойчиво земеделие. (Николова, М., 2013)

4. МЕТОДИ

Представената теоретична разработка използва комплекс от общи комбинирани методи: метод на анализ и синтез, логически анализ, ситуационен анализ и синтез.

5. РЕЗУЛТАТИ

От представените показатели можем да обобщим, че въпреки колебанията в данните, които зависят основно от климатичните условия, статистиката сочи относителна стабилност. Устойчивостта в получаваните резултати зависи от премерения риск при създаване на стратегията за развитие на земеделските стопанства.

Можем да обобщим, че изброените проблеми и тенденции, както и управленските аспекти в земеделието, умения и компетентности на земеделските производители, мерки и инициативи, отново ясно потвърждават необходимостта от приемането на концепция за постигане на устойчивост чрез иновативен модел за управление, включващ необходимите управленски умения, адекватна преценка, иновативен подход, прилагане на екологосъобразни практики и провеждане на подходящи обучения, приемане и прилагане на екологично-етични решения за постигане на устойчив управленски процес в съвременното земеделие.

6. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Земеделието е сред най-важните отрасли на българската икономика, с традиции и определящо значение за осигуряване на суровини за населението в страната и доходи за голяма част от хората в селските райони. Безспорното значение на съвременното земеделие можем да установим от качеството на продукцията, която произвежда, делът му в българската икономика, мястото, което заема като площ, половината от територията на страната, и най-вече заетият човешки фактор в аграрния сектор и неговият водещ принос.

Съвременното българско земеделие е изправено пред редица предизвикателства и тенденции, които оказват влияние върху неговото развитие. За да се справя с тези предизвикателства, е важно българското правителство и селскостопанският сектор да инвестират в технологии, инфраструктура и обучение и да се съсредоточат върху диверсификацията към култури с висока стойност и устойчиви земеделски практики.

ЛИТЕРАТУРА:

Николова, М. (2013). Биологичното земеделие – състояние и потенциал за развитие. Свищов: АИ „Ценов“

Николова, М. (2013). Екологично устойчиво развитие на агрофирмата. Свищов: АИ „Ценов“

Николова, М. (2022). Устойчиво развитие на земеделието – съвременни аспекти и устойчиви модели. София: Валдес

<http://www.easibulgaria.org/choice.php>

<https://www.mzh.government.bg/bg/politiki-i-programi/politiki-i-strategii/programa-za-upravlenie-na-riskovete-i-krizite-v-otrasl-zemedelie/>

https://www.mzh.government.bg/media/filer_public/2022/10/05/h4-fond_tekhnologichna_ekologichna_transformatsiia.pdf

https://www.mzh.government.bg/media/filer_public/2020/07/15/narchnik_na_dobrite_zemedelski_praktiki_-_predlozheniia_i_stanovishcha_do_10_avgust_2020__dTZGF4

<https://www.mzh.government.bg/bg/ikonomicheski-analizi/obsha-ikonomicheska-informaciya-za-agrarniya-otrasl/>

https://www.mzh.government.bg/media/filer_public/2022/08/16/osnovni_danni_za_zemedeliето_v_blgariia.pdf

<https://www.mzh.government.bg/bg/ikonomicheski-analizi/informaciya-po-sektori/>

<https://www.mzh.government.bg/bg/politiki-i-programi/politiki-i-strategii/programa-za-upravlenie-na-riskovete-i-krizite-v-otrasl-zemedelie/>

https://www.mzh.government.bg/media/filer_public/2022/12/13/406_bg_publicationcensus2020_shortresults_bg.pdf

https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/rural-development_bg

<https://www.moew.government.bg/bg/nacionalna-strategiya-za-okolnata-sreda-i-plan-za-dejstvie-kum-neya/>